

Eivissa substancial

RAFA GIL

El cimiteret de Santa Eulàlia. Ser-hi enterrat deu ser un son suau sense somnis, certament, per a alguns esperits pagans, o franciscans.

Les taules eren plenes de gent jove. Vaig pensar que certes vesprades d'hivern són i seran sempre càlides a Eivissa.

En acabar-se la guerra, Villangómez entrà al Magisteri. En una escoleta amb finestres blaves de la parròquia de Sant Miquel va estar-se tretze anys.

Josep Piera fa un viatge cap a l'Eivissa de Marià Villangómez, una Eivissa d'hivern, reservada en la seua condició antiga, preciosa en les paraules, rica de memòries i densa en detalls de vida.

RAFA GIL

D'Eivissa, només n'hi ha una... i és petita. Tanmateix, Eivissa, com tota illa, és un univers; un univers en miniatura al qual la mar, com una placenta còsmica, regala vida i sentit; un univers domèstic però amb el seu punt exòtic, si més no per al personal del continent, o de la península, que solen dir els illencs mediterranis, vinculats de sempre –i separats també, és clar–, a una mena o altra de península.

Però tot i ser-ne només una, i entre les considerades menudes a la Mediterrània, d'Eivisses n'hi ha tantes com poden perdurar en la memòria personal dels eivissencs, o d'aquells que han visitat l'illa una o mil voltes, en aquests darrers anys, que s'ha fet famosa arreu del planeta. Hi ha, si més no en el record o la nostàlgia d'alguns, aquella illeta dels *hippies*, paradís primitiu que fabricaren els joves dels anys seixanta que volien fer l'amor i no la guerra. Hi ha l'Eivissa d'uns altres joves més joves, extasiats de mar, de bromejar i de discoteques, igualment delerosos de viure en carn fresca somnis eròtics no dits, o d'inventar-los bellíssims, tenint per fons o per llit alguna platja eivissenca.

N'hi ha moltes, d'Eivisses: l'Eivissa dels pirates (amb turbant o sense), la de les pageses de postal (d'una avior entranyable), la de la moda estiuenca (tan elegant i sofisticada com sòbria), la dels viatgers il·lustres (pense ara en Walter Benjamin: “tres cadires al costat de la paret del vestíbul es presenten amb gravetat al foraster com si foren altres tants Cranach o Gauguin”); l'Eivissa de tants *vips* que hi tenen una residència de luxe, la de les cançons d'Uc (tan primigènies com boniques); hi ha també l'illa dels emporis d'Abel Matutes (un personatge el nom del qual omple Eivissa), com la dels paisatges de mots de Marià Villangómez Llobet...

Cap a aquesta última, una “Eivissa substancial”, una Eivissa d'hivern, reservada en la seua condició antiga, preciosa en les paraules, rica de memòries i densa en detalls de vida, és cap a la que anava ara, nòmada que no naufrag, de nit i mirant la mar, sortosament encalmada, vestida amb una fosca túnica d'estrelles, que diria un antic poeta àrab d'aquests mars.

Així, per sentir-ne el plaer i la distància –la vera sensació d'anar cap a una illa–, vaig voler anar a Eivissa per mar. Per mar i amb un llibre de companyia. Actualment, hi ha moltes línies marítimes que van a Eivissa, de Barcelona a Alacant; unes ho fan en una me-

na de vaixells voladors, o *aliscafs* que se'n diuen, unes altres ho fan en transbordadors més o menys lents, segurs i plens de sorpreses com els camells al desert. Les més còmodes –i jo diria que les més agradables si l'oratge acompanya–, són les línies que ixen de Dénia i de Gandia, els trajectes més curts. Pròximes distàncies que permeten, en dies clars, trobar-se a l'horitzó unes terres i altres, amb la familiaritat i l'aventura que això suposa.

Si la gent de les comarques de la Safor i de les Marines tenen Eivissa com una aparició màgica enllà la mar durant alguns matins transparents, d'Eivissa estant entreveuen el Montdúver i el Montgó com uns punts de referència. La proximitat és tanta, que Eivissa sembla un tros trencat de Dénia, amb la qual comparteix la grandesa sumptuosa d'aquell regne dels Mujàhid, reietons cultes i corsaris ferotges que van saber fer d'aquest petit món mariner un orient com de faula. Per això, segurament, la llengua, en la seua profunda saviesa apresada dels segles, anomena “marina” –en una banda i en l'altra–, aquestes zones de costa rocosa, totes de xara o garriga, amb mates, matolls, perfums i pins vora mar: “En aqueixos puigs, les parts més extremes, no cultivables, de vegades rocalloses i amb poca vegetació, altres cobertes de bosc, es diuen, al país, marines”. Marià Villangómez ens ho descriu amb la seua prosa clara, millor que cap diccionari.

Només vaig acomodar-me en un silló silenciós del vaixell, vaig obrir *L'any en estampes*, una mena de talismà que em feia sentir-me ja a Eivissa; una petita joia de la prosa catalana, i no exagera. L'havia llegit per primera volta a Prada, fa anys, que me'l deixà Àlex Susanna. Ara, però, de camí cap a l'illa, sota el balanceig sortosament suportable d'una nit de finals de desembre, la lectura d'aquella Eivissa dels anys cinquanta –tan humana que resulta clàssica–, es feia, més que entranyable, màgica, com vinguda d'un passat recuperat per la paraula. Vaig començar-ne la lectura: “Ara, aquests dies, una vaga resplendor prolonga la llum somorta sobre la individualitat dels escassos vianants –pagesos amb les seues eines, l'ombra d'alguna dona, un infant cuitós– que tornen pels camins. És la lluna de gener. La més clara, segons el parer de la gent. Lluna plena, avui. [...] Lluna gran, que guaita amb faç cada vegada més encesa boscos i conreus, cases i carreranyes, i el pujol on s'encimbella l'església de Sant Miquel, una

L'església de Sant Miquel. Encimbellada dalt d'un pujol, una cara de pedra nua, l'altra de calç sensible a ombres i lluentors.

Sant Miquel, de nou. Tanmateix, la millor de les parròquies d'Eivissa que vam visitar va ser la de Santa Eulàlia.

Aquesta passejada fugaç, la vam acomiadar a ses Salines. Un paisatge a protegir i un patrimoni a conservar, més que naturals, històrics.

cara de pedra nua, l'altra de calç sensible a ombres i lluentors. I sembla que la terra s'enfonsi, apagada, sota la clara ascensió de la lluna."

No ho he dit abans, però sense estar premeditat —el periodisme actual no permet calcular aquestes subtils—, ni voler quedar excessiu davant aquells que ja no miren cap lluna ("A les ciutats no es pot comprendre aquesta amable companyia de la lluna", diu la prosa del poeta), va resultar que la nit d'aquest viatge tenia també una lluna digna d'un conte de fades, plena, somrient, com vinguda dels gravats romàntics. Quan, encara amb les paraules de Villangómez als ulls, vaig eixir a coberta, el port de Gandia s'enfonsava en una foscor grisenca. Aquesta passejada hivernal pagava la pena fer-la, sempre que els déus de la mar ho volgueren.

La travessia va anar bé; o més que bé, ja que se'ns va regalar, als escassos i vetlladors passatgers d'aquella nau, la impagable visió de l'escull o gegant rocós d'Es Vedrà en blanc i negre... com de pel·lícula. Després, ja a l'hotel Montesol, en una mena de cel·la monacal, vaig descansar unes hores.

El Montesol, que a més d'un cèntric hotelet modest té la cafeteria més concorreguda i millor situada de la ciutat d'Eivissa, és un punt d'encontre infalible. Per això vaig citar allí mateix, a mitjan matí, don Marià Villangómez i Llobet.

Del poeta Marià Villangómez guardava algunes predileccions literàries; per exemple, els *Sonets de Balansat*, que tinc en la seua primera edició, tacada de tinta d'un dels atemptats a la llibreria Tres i Quatre, o les seues versions de Jules Laforgue i les d'Ibn al-Yamaní, el poeta andalusí que anomenaven Aix-Xabbiní per les moltes savines d'Eivissa. L'home Marià Villangómez, però, a penes si l'havia tractat en un dinar entre escriptors —Ignasi Riera, Gerard Vergés, Josep Marí...— a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, durant la mateixa ocasió ja dita. Recentment, a més, havia tingut l'oportunitat de reveure'l, tot participant en un homenatge poètic de l'AELC per celebrar-li els vuitanta anys.

El matí va eixir net, amb la lluminositat justa, amable, dels bons dies d'hivern d'aquest sud, aquests dies de bonança que apareixen després de les tempestes. Quedava claríssim que els déus ens eren benèvolos oferint-nos un matí tan admirable. Passejar Eivissa amb Marià Villangómez va ser aprendre com cada roca, illot o cala, té un nom magnífic en la seua sonoritat gràfica. "Tot el paisatge té noms, a Eivissa: es Surets, Daus, Punta de la Rajada...", deia el mestre, amb la subtil ingenuïtat dels vells savis que la poesia fa joves.

Dalt Vila i el port d'Eivissa són un silenci

buit, tot de portes tancades, ara. El turisme fa vacances, també. Quina Eivissa tan diferent a la d'un dia o una nit d'un agost qualsevol. El que d'estiu és una multitud de coloraines mòbils i aparadors de mil andròmines, alegries i músiques, ara eren carrers solitaris: una dona que rentava amb cura els escalons exteriors de sa casa, un xicot de cabells llargs furtiu cap a la faena, una anciana verdulera que llegia atentíssima el diari a la seua paradeta del mercat...

Marià Villangómez i Llobet va nàixer Dalt Vila, en una casa que encara té la seua dignitat urbana i es fa de veure –ben pintada i arreglada com una noble senyora–, tot i romandre tancada. La seua família ha estat i està entre les més significatives de l'illa. Dels Llobet, per exemple, al llarg de la jornada vaig sentir contar amb bon humor (especialment a la seua neboda Helena, que ens feia cordialment de xofer), històries quasi llegendàries. Una d'elles deia com un d'aquells fills malaurats que tenen totes les famílies, va ser desheretat pel seu pare, que només li deixà un esclau i un cavall; tant va ser l'orgull ofès del personatge, que va soltar en llibertat l'esclau, va precipitar el cavall per un penya-segat de la costa i va marxar amb la primera nau cap a Amèrica, a Montevideo, diuen.

La vida de Marià Villangómez és tota una altra cosa que la d'aquest parent mig foll. La seua és la història d'un fill de casa bona –el seu pare era metge–, que es llicencià en Dret i que quan estudiava Lletres –a la Universitat de València, per cert–, li arribà el servei militar obligatori i la guerra. En guerra, va ser allistat com a soldat del bàndol vencedor, ja que Eivissa caigué d'immediat sota el control militar de Franco. De soldat, va marxar al front de Castelló. En acabar-se la guerra, entrà al Magisteri i, en una escoleta amb finestres blaves de la parròquia de Sant Miquel, va estar-se tretze anys de mestre. Fent de mestre, d'escriptor i de poeta, la seua vera vocació, cal dir.

El món literari de Marià Villangómez està impregnat del paisatge d'Eivissa, que amb un pujol verd i una esglésiola emblanquinada, quatre cases de pagesos, uns pocs horts elementals, un torrent, alguna font, uns baladres i la mar, és capaç d'expressar amb l'autenticitat més discreta un univers estètic... Essència màxima de l'art europeu, la troballa de la senzillesa més pura, com abans suggeria Walter Benjamin.

El camp, en aquesta part de l'any, més que un hivern sembla una primavera humilíssima. I és que, en realitat, per aquestes latituds, llevat de l'estiu que el sol ho crema tot i ens fem un poc més Àfrica, la resta del temps es viu una espècie de contínua primavera entre

RAFA GIL

Passejar Eivissa amb Marià Villangómez. Va ser aprendre com cada roca, illot o cala, té un nom magnífic en la seua sonoritat gràfica.

RAFA GIL

La família de Villangómez ha estat i està entre les més significatives de l'illa. Al llarg de la jornada la seua neboda, Helena, ens feia de xofer.

RAFA GIL

El Montesol. A més d'un cèntric hotelet modest té la cafeteria més concorreguda i millor situada de la ciutat d'Eivissa.

RAFA GIL

Dalt Vila i el port d'Eivissa són un silenci buit, tot de portes tancades, ara. El turisme fa vacances, també.

catàstrofes: gelades, tempestes, crisis, sequeres, riuades... El camp, tenyit de groc a roglades (els colors grocs més vius són els colors de l'hivern, acf), semblava un Rusinol, o un Mir, gràcies a l'esclat de les mimoses i a un tapís de floretes que a la Safort en diem agret –en altres llocs les anomenen agrella–, la tija de les quals és una mena de caramel amb un gust verd a vinagre rebaixat amb aigua.

Per Marià Villangómez, l'actual Sant Miquel ja té ben poc a veure, com és natural, amb el poble que ell va convertir en paraules, el 94 farà quaranta anys

justos. La millor de les parròquies d'Eivissa que vam visitar, però, va ser la de Santa Eulàlia, amb un cementiri on ser-hi soterrat deu ser un son suau sense somnis, certament, per a alguns esperits pagans, o franciscans. Digne d'un poeta com Valéry, aquest petit trespol tranquil on els blocs pròxims d'apartaments i d'hotels no esborren l'encant de la mar!

A Santa Eulàlia, davant mateix de la platja, vam dinar en un restaurant, El Bahía, on coneixien el mestre poeta. En veure'ns ganosos de tant de camejar, ens prepararen un peix –es gall eivissenc–, cuit al forn amb verdures de l'horta, a la manera marinera del lloc, “en cassola”, com sol dir-se. Amb un vi blanc del Penedès i una fluida conversa vam acabar el matí, farcit d'amicals anècdotes.

Aquesta passejada fugaça, la vam acomiadar a ses Salines, un paisatge a protegir i un patrimoni a conservar, més que naturals, històrics. Marià Villangómez escriu a *L'any en estampes*: “I tot vora el pla sucós i extens, segurament cultivat de molt antic, i no gaire distant dels amples estanys on, sota un cel molt alt, qualla el cor salat de la mar, en nítids terrossos que signifiquen riquesa. L'Eivissa substancial era tota allí, càndidament oferta, abraçada des d'un humil tossal, amb el seu passat bategant davall la tarda gloriosa.”

Quan ens vam despedir a la cafeteria del Montesol, don Marià Villangómez, en saber que m'hostatjava en aquell hotelet conventual, em digué, al fil de la conversa: “aquest edifici és nostre –de la família, vull dir–, però té un lloguer tan antic que només ens produeix que pèrdues.”

La vesprada començava a convertir el Passeig d'Eivissa en un nou i animat punt d'encontre. Les taules eren plenes de gent jove. Vaig pensar que certes vesprades d'hivern són i seran sempre càlides, a Eivissa, tot i que la seua decoració canvie o no siga mai la mateixa.

Josep Piera